

Η φιλοσοφία και η σχέση της με τη χριστιανική πίστη

/ [Πεμπτουσία](#)

Η ηθική ζωή, σύμφωνα με τον Καταρτζή, δομείται και καταξιώνεται μόνο όταν συνδεθεί με τους άξονες της υγιούς φιλοσοφίας και του χριστιανισμού. Ενώ αντίθετα κινδυνεύουν να αφανισθούν όταν διαπλέκεται με τα αντίθετά τους, δηλαδή την αθεία και τη δεισιδαιμονία.

«Αν όμως κανένας μπορέσει να δώσει τον όρο κάθε μιανής απ'αυταίς ταις έξαις ((φιλοσοφία-αθεία, χριστιανοσύνη-δεισιδαιμονία), βέβαια θέλει εύρει πως η φιλοσοφία, διαφέρωντας άκρως απ' την αθεία, είναι με την χριστιανοσύνη ένα σχεδόν, σαν κάτι μεσότητες που' ν και τα δυο τους• και η δεισιδαιμονία, ώντας άλλο και άλλο απ' τη χριστιανοσύνη, ειν' το αυτό, πες, με την αθεία, σαν κάτι άκρα που' ν αμφότερα: ήγουν η μία υπερβολή περί τα θεία...και η απιστία στα ίδια, τοιουτοτρόπως μια έλλειψη[1]».

Έτσι την φιλοσοφία, που παρακάτω θα ονομασθεί υγιής, για να την προστατεύσει από την αυξανόμενη καχυποψία συγκεκριμένων εκκλησιαστικών κύκλων, δεν την αντιπαραθέτει με τον χριστιανισμό αλλά με την αθεία[2] και ο χριστιανισμός αντιπαρατίθεται με την δεισιδαιμονία[3]:«...τολμώ και γω να' πιχειριστω στον παρόντα λόγο, με τον οποίον διευκρινίζοντας τους ειρημένους χαρακτήρες, ν'

αποδώσω τον ανήκοντα έπαινο στην υγιεινή τη φιλοσοφία, τον καθήκοντα μακαρισμό στον ορθόδοξο χριστιανό, κ' εξ αναντίας τον πρόποντα ψόγο κ' ελεεινολογία στις δύο τους παρεκτροπαίς, για να ξέρουν εκείνοι που είναι ή που θέλουν να είναι ορθόδοξοι λόγω και έργω, να ενασμενίζονται μέχρι τινός στη φιλοσοφία, και ν' αποφεύγουν με την ολόκληρη τα δύο φοβερά θηρία, τη Σκύλλα και τη Χάρυβδη, τη δεισιδαιμονία δηλαδή και την αθεία[4].

Έχει επισημανθεί, σχετικά με τις επιδράσεις που έχει δεχτεί, ότι διάβαζε, λόγω της γνώσης της γαλλικής γλώσσας, γαλλικά περιοδικά, έτρεφε μεγάλη εκτίμηση στην «Εγκυκλοπαίδεια», και γνώριζε τον d'Alembert, τον Βολταίρο, τον Montesquieu και έμμεσα τον Rousseau[5]. Όμως η Δεισιδαιμονία[6], που προβάλλεται έντονα από τους Γάλλους εγκυκλοπαιδιστές, με τους οποίους όπως θα δούμε συνδέεται στενά ο Καταρτζής και αντίθετα με το κυρίαρχο δειστικό ρεύμα του ευρωπαϊκού διαφωτισμού, αποδοκιμάζεται με σφοδρότητα και τίθεται σε ίδια μοίρα με την αθεία[7].

Ο Λόγος λοιπόν και ο Θεός, η έμφυτη δυνατότητα πρόσβασης στη γνώση και η Αποκάλυψη, είναι η πηγή από την οποία απορρέουν δύο ανθρώπινοι τύποι-πρότυπα, με βάση τα οποία αναπτύσσεται η αρετολογία του Καταρτζή. Ο φιλόσοφος και ο χριστιανός εξετάζονται μεθοδικά, άλλοτε ως ιδεατά ανεξάρτητα πρότυπα και άλλοτε ως χαρακτήρες που μπορούν να σχετίζονται και να αλληλοεπηρεάζονται.

“Όπως θα δούμε οι ηθικές αρετές μπορούν να πραγματωθούν και από τον φιλόσοφο και από τον χριστιανό, όμως δίδεται αξιολογική προτεραιότητα στον χριστιανό: «Ο φιλόσοφος κοινωνεί με το χριστιανό' ότι έχουν κ' οι δύο αρχαίς στη σοφία τους και στα ηθικά τους. Η σοφία, όμως, του χριστιανού είναι πολλαπλάσιως αναγκαιότερη, γιατί περιέχει και τη ψυχική σωτηρία του. Και στα ηθικά του ειν' εντελέστερος ο χριστιανός, γιατί αγαπάει και τους εχθρούς του, γιατί μετρά μοιχεία την απλή την επιθυμία, γιατί δίδει όλα τα υπάρχοντά του εις τους φτωχούς [8]».

Και ο χριστιανός και ο φιλόσοφος στηρίζονται στον Λόγο, σε αρχές τις οποίες ακολουθούν στην πράξη: «Λέγω λοιπόν οτ' ο έμφρων, συλαμβάνωντας στον εαυτό του καθαραίς ιδέαις, τις κρίνει ορθά, συνάγει αληθιναίς προτάσεις, και συνιστά της αρχαίς του'στης οποίαις κ' ακουμπώντας, όσαις άλλαις συμπεραν', ειν' επίσης ορθαίς σαν κ' εκείναις • ετζη κάμνη κ' ο φιλόσοφος κ' ο χριστιανός[9]». Όμως όταν πρόκειται για την παιδαγωγική εφαρμογή της αρετής δίδεται προτεραιότητα στην πράξη προκειμένου να αποκτηθεί η έξη: ««Επειδή και η αρεταίς ειν' έξες προαιρετικαίς μετά λόγου, να γίνεται προσοχή στο να ταις συνηθίζουν προηγουμένως τα παιδιά, κ' έπειτα να μαθαίνουν το λόγο τους [10]».

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

[1] Δημήτριος Καταρτζής, *Τα Ευρισκόμενα*, εκδ. Κ. Θ. Δημαράς, Αθήνα 1970, «Εγκώμιο του φιλοσόφου, μακαρισμός του ορθοδόξου, ψόγος του αθέου, ταλάνισμα του δεισιδαίμων», σ.72.

[2] Επομένως βρίσκεται εκτός του κύριου διαφωτιστικού ρεύματος έτσι όπως εκφράστηκε στην σχέση του με την θρησκεία. «Ίσως το χαρακτηριστικότερο γνώρισμα του Διαφωτισμού θα μπορούσε να αναζητηθεί στην κριτική και σκεπτικιστική στάση απέναντι στη θρησκεία που είναι ανεπιφύλακτη στη Γαλλική περίπτωση ενώ υπάρχουν εξαιρέσεις στις περιπτώσεις του Γερμανικού και του Αγγλικού Διαφωτισμού», βλ. Ernst Cassirer, *Διαφωτισμός και Θρησκεία*, μτφρ. Γεράσιμου Λυκιαρδόπουλου, εκδ. Έρασμος, σ.11.

[3] Γενικότερα ο στόχος του διαφωτισμού υπήρξε η απαλλαγή του ανθρώπου από τον φόβο, η απομάγευση της φύσης με την διάλυση των μύθων μέσω της γνώσης, βλ., Adorno Theodor-Max Horkheimer, *Διαλεκτική του Διαφωτισμού*, μτφρ. Λ. Αναγνώστου, εκδ. Νήσος, Αθήνα 1996, σ. 29.

[4] «Εγκώμιο του φιλοσόφου, μακαρισμός του ορθοδόξου, ψόγος του αθέου, ταλάνισμα του δεισιδαίμων», ένθ'ανωτ.,σ.72.

[5] Κ. Θ. Δημαράς, *Νεοελληνικός Διαφωτισμός*, Ερμής 1983, ο.π., σ.200.

[6] Η έννοια της δεισιδαιμονίας στον Καταρτζή διαφέρει ριζικά από την χρήση που τις επιφυλάσσει ο Βολταίρος, αφού για τον Καταρτζή ο χριστιανός την αντιστρατεύεται αποτελεσματικά, ενώ στον Βολταίρο ορίζεται ως :«σχεδόν όλα όσα ξεπερνούν τη λατρεία ενός Υπέρτατου Όντος και την υποταγή της καρδιάς στις αιώνιες διαταγές του», βλ. Wolff Larry, *Ο διαφωτισμός και ο ορθόδοξος κόσμος*, μτφρ. Μ. Χαντζηιωάννου, Κέντρο Νεοελληνικών ερευνών Εθνικού ιδρύματος ερευνών, Αθήνα 2001, σσ.34-35.

[7] Κ. Θ. Δημαράς, *Δημήτριος Καταρτζής, (Σχεδιάγραμμα Βιογραφίας)*, Αθήνα 1965, Ανάτυπον από την Γενικήν Παγκόσμιον Εγκυκλοπαίδειαν Πάπυρος -Λαρούς, τ.Η΄, σ. 327-331, σ. 21.

[8] «Εγκώμιο του φιλοσόφου, μακαρισμός του ορθοδόξου, ψόγος του αθέου, ταλάνισμα του δεισιδαίμων», ένθ'ανωτ.,σ.76-77.

[9] «Εγκώμιο του φιλοσόφου, μακαρισμός του ορθοδόξου, ψόγος του αθέου, ταλάνισμα του δεισιδαίμων», αυτόθι,σ.73.

[10] Δημήτριος Καταρτζής, *Τα Ευρισκόμενα*, εκδ. Κ. Θ. Δημαράς, Αθήνα 1970, «Σχέδιο της αγωγής», σ.27.

---

*Παρατήρηση: το παρόν άρθρο αποτελεί το τέταρτο μέρος εκτενούς αφιερώματος στις θέσεις του Δημητρίου Καταρτζή, για τη σχέση Φιλοσοφίας και Χριστιανισμού (με γενικό τίτλο: ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ ΚΑΙ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΣ ΣΤΟ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΟ ΔΙΑΦΩΤΙΣΜΟ. Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΟΥ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΚΑΤΑΡΤΖΗ), το οποίο επιμελήθηκε ο θεολόγος - φιλόλογος Νικόλαος Μητρόπουλος και δημοσιεύεται από

την ΠΕΜΠΤΟΥΣΙΑ σε συνέχειες.